

- the pedagogical process of intercultural communication and English language teaching]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho instytutu. Seriia "Filolohiia"*, no 3, vol. 2, pp. 158–160. Retrieved from: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v30/part_2/46.pdf.
8. Pakhomova, T., Senchenko, Ya. (2013). Formuvannia anhlovnoi komunikativnoi kompetentnosti studentiv-filolohiv v umovakh linhvosiokulturnoho pidkhodu [The formation of English-speaking communicative competency of literature students in situation of linguasociocultural approach]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia "Pedagogika i psykholohiia"*, no 1(5), pp. 59–64. Retrieved from: <http://pedpsy.duan.edu.ua/images/stories/Files/2013/articles/10.pdf>.
9. Khodos, B. (2010). Poliloh na urokakh anhliiskoi movy yak zasib realizatsii komunikativnoho pidkhodu do navchannia [Polylogue in English language classes as an expression of communicative method in education]. *Ridna shkola*, no 4–5, pp. 55–58. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_4-5_22.
10. Wimmer, F. (2006). Intercultural Polylogues in Philosophy. Postprint. *Kulturen. Streit – Analyse – Dialog. Cultures. Conflict – Analysis – Dialogue / Ch. Kanzian, E. Runggaldier (Hg.). Frankfurt am Main: Ontos Verlag (= Akten des 29. Internationalen Wittgenstein Symposium)*, pp. 329–334. Retrieved from: https://www.academia.edu/6144384/Intercultural_Polylogues_in_Philosophy_2006_Postprint.

УДК 81.25, 81.26

DOI 10.32999/ksu2663-3426/2019-1-44

ЖІНКИ НА ШЛЯХУ ПІЗНАННЯ ІСТИНИ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРСОНАЖІВ РОМАНУ ДІТЕРА НОЛЛЯ «ПРИГОДИ ВЕРНЕРА ХОЛЬТА»)

Дабагян Іветта Михайлівна,

старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
факультету лінгвістики

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Dabagian_I_M@i.ua

orcid.org/0000-0002-6532-0342

У статті розглядається вплив жінок на формування особистості на прикладі персонажів автобіографічного роману Дітера Нолля «Пригоди Вернера Хольта». Зокрема, досліджується такий вплив на духовну еволюцію головного героя. Розглядається значущість окремих жінок у житті Вернера Хольта незалежно від тривалості їхніх стосунків. У романі Хольт представлений насамперед як старшокласник, пізніше як солдат вермахту під час Другої світової війни. Його уявлення про життя склалися під змішаним впливом фашистської ідеології та псевдоромантичної літератури. Дітер Нолль відображає в романі свій життєвий досвід. Особистісна криза героя роману припала на пік Другої світової війни. Такі обставини загострюють ситуацію та прискорюють зміни у свідомості головного героя. Його юнацькі ідеали зникають, під впливом логіки та розуму змінюються авторитети. 40-і роки ХХ століття (дія роману відбувається в цей час) належать до часів, коли жінка дуже рідко спілкується із чоловіками в офіційних умовах, наприклад, у навчальних закладах, під час роботи або державної служби. Більшість функцій у цих сферах у цей час виконувалися чоловіками. Розділення з урахуванням гендерних ролей здійснювалося вже в школі. Надалі для жінок існувала 10% квота для вступу до вузів. Нацисти практикували певну соціальну регресію для того, щоби основною функцією жінок була роль дружини та матері. Жінки мали надавати допомогу в рішенні демографічних цілей рейху. Тому спілкування із жінками в романі відбувається насамперед вдома, під час відпочинку, у приватному житті. Це спілкування часто пов'язане з любов'ю. Водночас вплив жінки на чоловіка за таких обставин зазвичай неофіційний, неформальний і більш емоційний. Читач бачить у романі важке життя німецьких жінок під час Другої світової війни. Жінка в цей час часто перебуває під загрозою смерті; вона бачить смерть близьких, зазнає фізичних і емоційних труднощів. Драматичні події, що відбуваються в цей час у Німеччині, спричиняють зміни у свідомості персонажів роману. Актуальним у статті є дослідження формування особистості Вернера Хольта з огляду як на історичні обставини, так і на відносини чоловіка і жінки із загальнолюдських позицій.

Ключові слова: роман, література, німецька мова, жінка, духовна еволюція, Друга світова війна, Дітер Нолль.

WOMEN ON THE WAY OF KNOWLEDGE OF TRUTH (IN THE NOVEL DIETER NOLL “ADVENTURES OF WERNER HOLT”)

Dabagjan Ivetta Mykhailivna,
Senior Lecturer, Linguistics Department
National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Dabagjan_I_M@i.ua
orcid.org/0000-0002-6532-0342

The article deals with the images of women's in the novel by the German writer Dieter Noll “The Adventures of Werner Holt”. The role of women's is described in the life and in the spiritual evolution of the main personage of the novel Werner Holt. He is presented in the novel firstly as a secondary-schoolboy, later as a soldier in the Wehrmacht during the World War II. Dieter Noll reflects in the novel his life experience. The reading of books forms from childhood the romantic attitude of Werner Holt towards the life.

The 40th years of the XX century (the action of the novel takes place at this time) belong to the time, in which the woman very seldom communicates with the man in official circumstances, for example, in educational institutions, during the work or public service. The most functions in these spheres were performed by men at this time. The communication with women's in the novel take place first of all at home, at the time of rest, in private life. This communication is often connected with love-affairs. Thus the influence of the woman on the man is at this time usually unofficial, informal and more emotional. The reader see's in the novel the hard life of German women during the World War II. The woman at this time is often under the threat of death; she sees the death of her near relations, goes through physical and emotional hardships, suffers other privations.

Dramatical events which take place at this time in Germany influence on the spiritual evolution of the personages of the novel. But the women also play role in the development of the notion on life for them. Relevant in the article is the study of the formation of the personality of Werner Holt, taking into accounts both historical circumstances and the relationship of a man and a woman from universal positions.

Key words: novels, literature, German language, women, spiritual evolution, World War II, Dieter Noll.

1. Вступ

Проблема стосунків чоловіка та жінки – це вічна проблема. У літературі це і біблійні Адам та Єва, це і стосунки чоловіка та жінки в лицарських романах Середньовіччя, це і велика та різноманітна література епохи Відродження (Бед'є, 1972; Гончаренко, 2011). У сучасному світі питання стосунків чоловіка та жінки набуває великого значення. У поглядах на такі стосунки спостерігається суперечність. З одного боку, чоловік та жінка – рівноправні особистості, що закріплено нормативно-правовими актами багатьох держав і втілено в професійній діяльності та громадському житті. З іншого боку, ми досить часто спостерігаємо, що, незважаючи на юридичну рівноправність, у суспільстві ставлення до чоловіків та жінок різняться. Цим питанням присвячено багато досліджень, де розглядаються різноманітні аспекти життя та діяльності чоловіків і жінок, проблеми їх стосунків (Гончар, 2010; Горошко, 2009; Кириліна, 2004). Варто підкреслити, що паралельно з доступом до інформації Інтернет дає можливості для комунікації, що робить його ефективним соціальним інструментом, який забезпечує певну консолідацію суспільства та підсилює світові глобалізаційні процеси. Проблеми інтернет-комунікації сьогодні тісно пов'язані із соціокультурною ситуацією, що склалася на початку XXI ст. Становище та роль жінки в такій ситуації зміню-

ються завдяки усвідомленню жінкою своєї нової соціокультурної ролі в суспільстві та подоланню гендерних стереотипів (Кириліна, 2004). Актуальними сьогодні є дослідження ролі жінок у житті, у професійній та громадській діяльності. Не менше значення має розгляд образів жінок у класичній та сучасній літературі. Тому цікаво розглянути образи жінок у романтизованому творі Дітера Нолля «Пригоди Вернера Хольта». Персонажі цього роману про події Другої світової війни – здебільшого чоловіки. Проте нечисленні жіночі персонажі цього твору мають своє важливе призначення, є його невід'ємною частиною. Розгляд такої особливості роману – актуальне та цікаве завдання в контексті сьогодення.

Роман Дітера Нолля «Пригоди Вернера Хольта» з'явився в 60-ті рр. XX ст. У творі розглядається доля німецької молоді, яка народилася наприкінці 20-х рр., усе своє свідоме життя провела під впливом нацистської пропаганди в німецькій державі того часу, наприкінці Другої світової війни була задіяна для того, щоби затримати поразку гітлерівського режиму.

Дітер Нолль є одним із представників цієї молоді, який вижив у пеклі війни та висвітлив свої враження у великому за обсягом романі «Пригоди Вернера Хольта». На початку 60-х рр. XX ст. у критичній літературі роман розглядають більше як антивоєнний, оцінюють його з погляду того, як автор показав

вплив нацистської пропаганди та німецької казарми на свідомість молоді (Іванов, 1965; Самарин, 1962; Топер, 1962). Роман, хоч і відображає події жорстокої війни, події в Німеччині часів нацизму, події, пов'язані з поразкою Німеччини у війні, але автор не забуває майже на кожній сторінці нагадувати, що молодість, незважаючи на обтяжуючі обставини, – це прекрасна пора. Усупереч важкій ситуації молодість дивиться на все здебільшого оптимістично, зокрема, через виховання під впливом пропаганди до пошуку романтики в труднощах та небезпеках війни. Вплив романтичної класичної літератури та романтизованої літератури, яка з'явилася в Німеччині в 30-ті рр. та на початку 40-х рр., ускладнює для молоді усвідомлення трагічності подій жорстокої війни.

Темі жіночої долі на війні, дослідженню духовного світу жінок в умовах війни присвячено багато творів. Зокрема, видатне місце серед таких творів належить документально-нарисовій книзі білоруської письменниці, лауреата Нобелівської премії з літератури 2015 р. Світлани Алексієвич «У війни не жіноче обличчя». Свідчення жінок, які пережили війну, зібрані письменницею, дуже відрізняються від свідчень чоловіків, а також від офіційної форми викладу спогадів про пережиті воєнні роки. Коротенькі історії-інтерв'ю жінок розкривають справжню роль жінки, вони сповнені почуттями й емоціями, описують війну жіночими очима. Книга Світлани Алексієвич починається словами: «Усе, що ми знаємо про жінку, найкраще вміщається в слово «милосердя». Є й інші слова – «сестра», «дружина», «друг» і найвище – «мати» <...>. Жінка дає життя, жінка оберігає життя. «Жінка» і «життя» – синоніми».

Не можна обійти і такий важливий аспект, як жіночий вплив на чоловіків, зокрема у воєнні часи. Автором цієї статті вже робилась спроба дослідження духовної еволюції героя роману Дітера Нолля «Пригоди Вернера Хольта» (Дабагян, 2018). І не останню роль у становленні Вернера Хольта відіграли жінки, байдуже, чи були зустрічі з ними короткочасними, або це були тривалі стосунки. Вплив чоловіків на Вернера Хольта в романі зумовлений авторитетом їхньої службової посади, професійних знань та досвіду. Спілкування чоловіків зумовлене виконанням службових обов'язків або здійснюється в умовах, пов'язаних із виконанням службових обов'язків. Усе це накладає на зміст цього впливу відбиток службової діяльності й офіційної ідеології в

Німеччині тих часів. Жінки в романі діють поза службовими обставинами, виконують здебільшого неофіційну роль. Це матері – мати Вернера Хольта та матері його друзів, сестри його друзів, жінки, які роблять якісь послуги. Їх спілкування менш офіційне, але може бути дещо обмежене офіційною ідеологією Німеччини, яка позначається і на змісті спілкування, тобто відсікає окремі теми, які на той час перебувають під офіційною забороною. Жінкам у романі відводиться суто жіноча роль, що узгоджується з панівним на ті часи переконанням, – діти, кухня, церква. Проте згадуються робота жінок у громадських молодіжних організаціях, медичній службі, участь у трудовій повинності. Ця ситуація відрізняється від ситуації кінця ХХ – початку ХІХ ст., коли спілкування чоловіків із жінками все частіше відбувається в офіційних обставинах. Нині все більше жінок працюють на посадах в установах та на підприємствах, які раніше могли обіймати тільки чоловіки. Усе більше серед жінок лікарів, керівників, науковців. Жінки можуть очолювати підприємства, установи, громадські організації, обіймати поважні урядові посади. Чимало жінок скористалися здобутими правами та є громадськими авторитетами, журналістами, визнаними вченими. Ми вже майже не звертаємо уваги на те, чоловік чи жінка обіймають відповідальну посаду, адже головну роль відіграє їхня компетентність, обізнаність, професійні знання, результати праці.

Обставини, за яких жінки зустрічаються героєві роману Вернеру Хольту на його життєвому шляху, вплив цих жінок на формування його особистості заслуговують уваги та дослідження як в історичному плані, так і в загальному зіставленні стосунків чоловіка і жінки у світі.

Метою роботи є дослідження відносин чоловіка і жінки, цієї завжди актуальної теми, на базі автобіографічного роману Д. Нолля з урахуванням зазначених аспектів.

2. Основний зміст статті

Певний час доля жінок у війні залишалася поза науковим, мистецьким, громадським інтересом. З метою пропаганди жінку на війні завжди розглядали з позицій уславлення бойового і трудового подвигу, засудження зради, оплакування жертви. Питання ролі та місця жіноцтва в Другій світовій війні ще недостатньо вивчене істориками і переосмислене суспільством. Тому доречно приділення уваги трагічним і героїчним долям жінок-персонажів роману Д. Нолля «Пригоди Вернера

Хольта». У творі ми спостерігаємо відокремлене навчання юнаків та дівчат у середніх навчальних закладах. Учителі й адміністрація в чоловічих навчальних закладах – також чоловіки. Усе це створює особливе ставлення юнаків до дівчат.

«Присутність дівчат трохи сковувала поведінку хлопців, і тільки Вольцов залишався самим собою.

– Ви, дівчата, вже справжні фельдфебелі, сміх, та й годі! – мовив Вольцов до Фрідель Кюхлер, сідаючи на поміст. – Дивись, і зовсім на чоловікоподібних матрон перетворитесь.

– І станете солдатами в спідницях, – підхопив Феттер. – Бачив останню кінохроніку?

Фрідель Кюхлер відразу ж дала Вольцову відсіч:

– Нісенітниці ти верзеш! – Вона вміла говорити пишномовно, як оратор. Якось на дитячому ранку гітлерюгенду Фрідель навіть виступала по радіо. – Поглянь тільки на жінок з організації «Віри і краси», як вони під прапором чітко карбують крок у марші або з якою героїчною серйозністю беруть участь у забавах і танцях <...>. Ми не боїмося, що огрубіємо від життєрадісних веселих розваг <...>. Наші дівчата незабаром стануть в біологічному відношенні не гіршими, а в моральному навіть кращими за матерів минулих поколінь.

– Дурниці! – зневажливо сказав Вольцов. – Ти маєш на увазі стародавніх германців! Таж у германців жінки повинні були тримати язика за зубами і народжувати дітей!

У такому товаристві Гольт (Хольт) почував себе ніяково. Ці дівчата, його однолітки, учениці жіночої гімназії, здавались йому надто дурними, хоч у своїх тісно облягаючих тіло купальних костюмах були таки досить привабливі» (Нолль, 1965).

Цей фрагмент роману вдало ілюструє типові на той час уявлення юнаків про дівчат. У романі ми також бачимо трагічну долю жінки під час війни. Окремі епізоди показують психічне захворювання унаслідок емоційного стресу матері Гільберта Вольцова (лідер класу, в якому навчався Хольт). Надмірне хвилювання за долю близьких, їх загибель були для жінок великим потрясінням, їхня психіка не могла витримати такого. Згадаємо аналогічний епізод у романі українського письменника Олександра Сизоненко «Валькірії не прилетять», де на основі власного досвіду письменник показує трагічність подій Другої світової війни. Герой роману О. Сизоненка бачить у Німеччині жінку, яка

сприймає кожного чоловіка за свого, який не повернувся з війни: «<...> білява голубоока дівчина, дивовижної вроди, трохи повнувата, розкішна <...> кидається до мене, простягає руки, наміряючись обняти. І знову – Erich! Erich! Ich wartete Dich!» (Сизоненко, 2011).

Олександр Сизоненко, який сам пройшов цю жахливу війну та був важко поранений в її останні дні, згадує людяність німецьких жінок, які часом потрапляли в нелюдські умови, створені війною: нещадні бомбардування міст, загибель близьких – далеко на фронті та поруч, очікування із жахом «пришельця хтозна з якої даліни на її землю», підсилене офіційною пропагандою про жорстокі вчинки представників ворожої армії, іноді й агресивну та жорстоку поведінку військових, які прийшли на їхню землю та які, можливо, самі втратили своїх близьких. І Олександр Сизоненко згадує у своєму романі ще одну німецьку жінку, яку може назвати зразком краси та жіночості. Автор, про якого Павло Загребельний сказав: «Проза Сизоненка має особливу тональність. Сизоненко не любить багато вигадувати, любить писати з натури. Усі його герої – це майже невігдані люди», знаходить такі слова для цієї ситуації: «А я й через 67 років чую її розпачливе благання не йти на Берлін і схвильоване до краю попередження про небезпеку смерті з вуст чужої людини – жінки поверженої Німеччини! Її схвильоване дихання чую на своїх губах, у своїх ніздрях, донесене весіннім вітерцем, як талісман від усіх напастей і смертей. Й досі чую той схвильований голос, сповнений тривоги за мене, і відчуваю себе і досі безсмертним – стільки в тому голосі бриніло тоді тривоги й ніжності до мене, пришельця хтозна з якої даліни на її землю! І до мене підсвідомо, серед війни і ненависті, долине біблійна мудрість: «Всі люди – браття! Створені Богом для взаємної любові й добра! А не для війн і вбивств!». Але воєнна дійсність і обов'язок зірвуть цей паросточок мудрості, і він тут же відлетить від мене вслід за легеньким ласкавим подувом найніжнішого квітневого вітерця» (Сизоненко, 2011).

В Олександра Сизоненка деякі образи створені на основі короткочасних зустрічей, можливо, таких, що тривали лише декілька хвилин. Але автор дуже виразно робить із цих зустрічей широкі узагальнення. Так само в романі Дітера Нолля, автор створює, здавалось би, деякі образи як епізодичні, проте як такі, що викликають у читачів глибокі відчуття.

Вернер Хольт ще тільки відкриває для себе загадковий жіночий світ, шукає в жінках романтичний ідеал: «Його дедалі більше вабили дівчата, але, не знаходячи в них особливої таємниці, Хольт оточував їх ореолом загадковості, дивився на все просте і природне немов крізь якийсь міфічний туман, котрий, як і в більшості прочитаних ним книжок, затьмарював справжнє уявлення про життя». Він спілкується із жінками здебільшого вічна-віч, у такому спілкуванні він поводить себе більш відверто. Мати Вернера Хольта була дочкою багатого промисловця, розпещувала свого сина, намагаючись цим завоювати його прихильність. Проте, як розповідає про неї Вернер: «З матір'ю я просто не вжився. Сам не знаю чому. Вона якась <...> неласкава, жорстока, не така, як інші матері». Хольт згадує: «Мати, набагато молодша за нього (батька), завжди була зайнята прийманням гостей або сама кудись ішла». Отже, матір практично не мала впливу на сина.

Автор розглядає спілкування Вернера Хольта з кількома дівчатами – Утою Барнім, Гундель Тіс, Гертою Ціше. Ута Барнім старша за Вернера на кілька років, вона випускниця гімназії, спортсменка, дочка полковника німецької армії. Вернеру здається, що в ній він знайшов свій романтичний ідеал. Він порівнює її з героїнями романтичних творів, які прочитав. «Такою Гольт уявляв собі Крیمгільду з «Пісні про Нібелунгів» Агнеси Мігельс або Гільдегард, дочку графа з «Гнізда Волового Очка <...>». «Через деякий час, у Словачині, де Хольт опинився, виконуючи військовий наказ, він порівнює Уту зі словацькою дівчиною та знаходить у дівчат багато спільного щодо зовнішності. Проте Ута є для нього живим втіленням його романтичного ідеалу. Крім привабливої зовнішності він намагається розгледіти духовний світ дівчини. Для Хольта є важливими її переконання та роздуми. Ута схвалює вчинок батька Вернера Хольта, який відмовився від службових переваг у нацистській Німеччині, щоб не виконувати завдання, що прямо або опосередковано спрямовані на знищення людей» (Іванов, 1965: 8–9).

Серед складних життєвих ситуацій Вернер шукає опори для своєї молодої душі. Він зустрічає милу дівчину Гундель Тіс, батьків якої розстріляли німці. Дівчина мешкала в будинку для безпритульних дітей, намагалася всіх уникати. Під час знайомства з Вернером вона перебуває в сім'ї, до якої її призначили відбувати повинність. Проте Вернер знайшов

шлях до її серця. Гундель намагається його підтримувати, дарує йому свою прихильність.

Спірним постає образ Герти Ціше, дружини нацистського чиновника високого рівня. Їй вже 25 років, вона багато чого бачила у своєму житті. Від Герти Хольт дізнається про антилюдську діяльність її чоловіка. Герта особисто була в Росії в складі балетної трупи, вона намагається розповісти Вернеру про російську душу, а коли той дивується цьому, адже, за його відомостями, росіяни всі «недолюдки», каже: «Треба ж було щось вигадати, щоб їх (росіян) убивати». Спілкування з Утою Барнім та з Гертою Ціше пробуджує думки в юнака, спонукає його шукати вихід із ситуації (Дабагян, 2018).

Після суворих випробувань під час бойових дій Вернер розмірковує: «Опорою мені буде людина! Я міг би в Ути знайти підтримку, але я, йолоп, погнався за Герти Ціше і, замість того, щоб знайти в ній впевненість і підтримку, втратив віру в людину, став до неї байдужим, і таким страшенно байдужим, що мене й зараз морозом обсипає при одній тільки згадці!» (Нолль, 1965). Проте, повертаючись додому з американського полону, «тяжко хворий, з гострим запаленням легенів, і смертельно втомлений» Хольт тримається на ногах лише думкою: «Мені треба побачити Гундель!» («Ich muß zu Gundel. Aber ich muß erst noch zu Gundel!»). Це прагнення допомагає йому вижити та продовжувати свій шлях.

3. Висновки

Жінок Вернер Хольт у романі Дітера Нолля «Пригоди Вернера Хольта» (перша книга), за рідким винятком (робота в громадських організаціях молоді, медична служба, трудова повинність), зустрічає в неофіційній обстановці, вони не мають офіційних ролей у суспільстві Німеччини того часу. Це значною мірою відрізняє їхній вплив на свідомість головного героя роману від впливу чоловіків, який зумовлений авторитетом їхніх службових посад, професійних знань та досвіду. Спілкування чоловіків у романі має місце здебільшого в процесі виконання службових обов'язків або здійснюється в умовах, пов'язаних із виконанням службових обов'язків. Усе це відрізняє обставини тих часів (1943–1945 рр.) від ситуації кінця ХХ – початку ХХІ ст., коли все більше контактів чоловіків із жінками відбуваються за офіційних обставин, що пов'язано зі значним розширенням ролі жінок у професійній та громадській діяльності. Вплив жінок на Вернера Хольта в романі більш м'який, «жіночий», більш нейтральний,

позитивний, неполітизований, на відміну від впливу чоловіків. Жінки того часу здебільшого виконують суто жіночі обов'язки, менше перебувають під впливом службової та політичної інформації, яка може накладати свій відбиток на тих, хто виконує службові обов'язки, коли погляди людини можуть звужуватися до вузькоспеціальних. У романі Дітера Нолля вплив жінки допомагає Вернеру Хольту знайти опору в складній ситуації. Окремі епізоди роману свідчать про трагічну долю жінки Німеччини під час війни: психічні потрясіння, втрата близьких, надмірно важка праця та приниження. І в таких умовах жінки зберігають людяність. Безперечно, у художньому творі не можна говорити про якісь статистичні показники. Письменники говорять про важливі ідеї тим, що намагаються виразно зобразити окремі події, окремих персонажів. Про людяність, щире, доброзичливе, чуйне ставлення німецької жінки, що зберігалася у важких умовах війни, говорять і українські письменники, які були свідками подій тих років у Німеччині та відтворили це у своїх творах (Сизоненко, 2011).

У контексті сьогодення ми все частіше розглядаємо персонажів роману німецького письменника Дітера Нолля не з позицій «друг – ворог», а із загальнолюдських позицій. Тому і жінки, з якими знайомиться головний герой роману, знаходять більше розуміння і співчуття сучасних читачів, серед яких багато студентів. Образи жінок у романі Дітера Нолля «Пригоди Вернера Хольта» потребують подальших різнобічних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

- Бед'є Ж. Роман про Трістана та Ізольду / пер. із франц. М. Рильського. Київ : Молодь, 1972. 187 с.
- Гончар Ю. Сердечний рай. Черкаси : Брама-Україна, 2010. 188 с.
- Гончаренко І. Царь Эдип. Наташа Ростова. О литературе не по учебнику. Киев : Издательский дом «АДЕФ-Украина», 2011. 220 с.
- Горошко Е. Информационно-коммуникативное общество в гендерном измерении : монография. Харьков : ФЛП Л.М. Либуркина, 2009. 816 с.
- Дабагян І. Роль жінок у духовній еволюції героя роману Д. Нолля «Пригоди Вернера Хольта». *Science, research, development Philology, sociology and culturology* : monografia po konferencyjna. 2018. № 12. С. 7–9.
- Иванов Л. Роман Дітера Нолля «Пригоди Вернера Гольта». *Д. Нолль. Пригоди Вернера Гольта*. Київ : Дніпро, 1965. С. 816–821.
- Кирилина А. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации. Москва : РоссПЭН, 2004. 242 с.
- Самарин Р. Дитер Нолль и его роман. *Д. Нолль. Приключения Вернера Хольта*. Москва : Изд-во иностр. лит-ры, 1962. С. 6–18.
- Сизоненко О. Валькірії не прилетять (Берлінські хроніки). Київ : Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2011. 368 с.
- Топер П. По ту сторону фронта. *Современная литература за рубежом*. Москва : Советский писатель, 1962. С. 277–311.
- Нолль Д. Пригоди Вернера Гольта. Київ : Дніпро, 1965. 520 с.
- Noll D. Die Abenteuer des Werner Holt. Berlin und Weimar : Aufbau-Verlag, 1964. 544 S.

REFERENCES:

- Bedie, Zh. (1972). Roman pro Tristana ta Izoldu [The novel about Tristan and Isolde]. Kyiv: Molod [in Ukrainian].
- Gonchar, Yu. (2010). Serdechnyi rai [Heart Paradise]. Cherkasy: Brama-Ukraine [in Ukrainian].
- Goncharenko, I. (2011). Car Edip. Natasha Rostova. O literature ne po uchebniku [Tsar Oedipus. Natasha Rostov. On non-textbook literature]. Kyiv: Publishing House "ADEF-Ukraine" [in Russian].
- Goroshko, E. (2009). Informacionno-kommunikativnoe obshhestvo v gendernom izmerenii: monografiya [Information-communicative society in the gender dimension: monograph]. Kharkiv: FLP Liburkina L.M. [in Russian].
- Dabagyan, I. (2018). Rol zhinok u dukhovnii evoliutsii heroia romanu D. Nollia "Pryhody Vernera Kholta" [The role of women in the spiritual evolution of the novel's hero D. Noll "Adventures of Werner Holt"]. *Science, research, development Philology, sociology and culturology. Monografia po konferencyjna*, vol. 12, pp. 7–9.
- Ivanov, L. (1965). Roman Ditera Nollia "Pryhody Vernera Holta" [Novel of Dieter Noll "Adventures of Verner Holt"]. Kyiv: Dnipro, pp. 816–821 [in Ukrainian].
- Kirilina, A. (2004). Gendernye issledovaniya v lingvistike i teorii kommunikacii [Gender Studies in Linguistics and Communication Theory]. Moscow: RossPEN [in Russian].
- Samarin, R. (1962). Diter Noll i ego roman [Dieter Noll and his novel]. Moscow: Izd-vo inostr. lit-ry, pp. 6–18 [in Russian].
- Syzonenko, O. (2011). Valkirii ne pryletiat (Berlinski khroniky) [Valkyrie will not fly (Berlin's Chronicles)]. Kyiv: Publishing House "ADEF-Ukraine" [in Ukrainian].
- Topher, P. (1962). Po tu storonu fronta [On the other side of the front]. Moscow: Sov. pisatel, pp. 277–311 [in Russian].
- Noll, D. (1965). Pryhody Vernera Holta [Adventures of Werner Holt]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Noll, D. (1964). Die Abenteuer des Werner Holt [Adventures of Werner Holt]. Berlin; Weimar: Aufbau-Verlag [in German].